

ОЕБС Мисија у Босни и Херцеговини

Mission to
OSCE
Bosnia and
Herzegovina

ПРЕТПОСТАВКА НЕВИНОСТИ:

Примјери непоштовања међународно признатих стандарда у области заштите људских права пред судовима у Босни и Херцеговини

ПРЕТПОСТАВКА НЕВИНОСТИ:

Примјери непоштовања међународно признатих стандарда у области заштите људских права пред судовима у Босни и Херцеговини

Увод

Право осумњиченог односно оптуженог лица да се претпоставља његова невиност један је од основних услова за остварење права на правичан кривични поступак. Претпоставка невиности, која је била дио “Декларације права човјека и грађанина” још 1789. године,¹ данас је загарантована чланом 6 став 2 Европске конвенције за заштиту људских права (Европска конвенција), који наводи да *“свако ко је оптужен за кривично дјело сматраће се невиним док се његова кривица не докаже у складу са законом.”* Исти принцип садржан је и у члану 14 став 2 Међународног пакта о грађанским и политичким правима (“Међународни пакт”), који гласи: *“Свако ко је оптужен за кривично дјело има право да се сматра невиним док се његова кривица не докаже на основу закона.”* У суштини, претпоставка невиности значи да се према неком лицу које се терети за кривично дјело мора да поступа као да није починило кривично дјело све док независан и непристрасан суд правоснажном пресудом не утврди његову кривицу.

Мисија ОЕБС-а у Босни и Херцеговини (у даљем тексту: “Мисија ОЕБС-а” или “Мисија”) има мандат да прати поштовање међународних стандарда у вези права на правичан кривични поступак у овој земљи. Овај извјештај, у оквиру свог мандата и са циљем да се подрже напори правосуђа у унапређењу примјене наведених међународних стандарда, анализира одабране проблематичне примјере у којима је можда доведено у питање право осумњиченог односно оптуженог да се сматра невиним. Мисија ОЕБС-а изражава забринутост што постоје примјери, посебно у стадијуму поступка када се оптужени изјашњава о кривици, да судови у Босни и Херцеговини (БиХ), углавном на нивоу општинских и основних судова, не поштују право оптужених да се сматрају невиним, што може да има негативне посљедице по њихово право на правичан кривични поступак. У овом извјештају се такође износе препоруке за одговарајуће учеснике о томе како да се приступи ријешавању овдје посматраних примјера.

Претпоставка невиности у домаћем праву

БиХ је држава чланица и Европске конвенције² и Међународног пакта о грађанским и политичким правима, који представљају два најважнија међународна документа за заштиту права на претпоставку невиности.³ Штавише, према Уставу БиХ права и

¹ Члан 9 Декларације права човјека и грађанина прописује: *“Како се свако мора сматрати невиним док не буде проглашен кривим, ако се сматра да је хапшење неопходно, свако грубо поступање које није неопходно за обезбјеђење притворен лица строго се санкционише законом.”*

² БиХ је ратификовала Европску конвенцију 24. априла 2002. године и она је ступила на снагу 12. јула 2002. године.

³ БиХ је као држава сљедница приступила Међународном пакту о грађанским и политичким правима 1. септембра 1993. године.

слободе утврђене Европском конвенцијом директно се примијењују у БиХ и имају приоритет над сваким другим законом.⁴

Претпоставка невиности је такође уграђена у домаће законодавство кроз одредбе члана 3 Закона о кривичном поступку БиХ, Републике Српске (РС), Федерације Босне и Херцеговине (ФБиХ) и Брчко дистрикта (ЗКП), који прописују: “Свако се сматра невиним за кривично дјело док се правоснажном пресудом не утврди његова кривица.”

Пракса међународних тијела из области људских права

Европски суд за људска права (“Европски суд” или “Суд”) испитао је одређени број наводних повреда принципа претпоставке невиности, на основу чега су установљени стандарди за практично остварење заштите ове претпоставке. Наглашавајући кључну улогу овог принципа у оквиру права на правичан кривични поступак, Европски суд је јасно утврдио да претпоставка невиности “захтијева”, између осталог, „да представници суда када извршавају своје дужности, не смију да полазе са унапријед формираном перцепцијом да је оптужени починио кривично дјело за које се терети; терет доказивања је на тужилаштву и свака сумња треба да иде у корист оптуженог.”⁵

Принцип претпоставке невиности примијењује се у свим стадијумима током читавог кривичног поступка. Ако се не поштује принцип претпоставке невиности, нарочито ако то учини представник суда, цијела идеја правичности кривичног поступка остаје лишена свог смисла.⁶ Важност принципа претпоставке невиности се, такође, потврђује када оптужени одбије да се изјасни о кривици и тако одбије да призна своју невиност или кривицу. У овој ситуацији суд треба да унесе у записник да се оптужени изјашњава да није крив како би се одржала претпоставка невиности. Овај принцип је садржан у члану 65 Статута Међународног кривичног суда, као и у члану 229 став 1 ЗКП-а БиХ,⁷ којим се настоји успоставити равнотежа између интереса ефикасности кривичног поступка и принципа невиности, чиме би се омогућило да се невино лице грешком не изјасни кривим, мада се ова одредба не налази ни у Међународном пакту ни у Европској конвенцији.

Европски суд је у важном предмету *Минели против Швајцарске* утврдио повреду претпоставке невиности, када је оптуженом одређено да надокнади трошкове поступка и новчане казне, иако је поступак обустављен због наступања застаре, а домаћи суд је закључио да би поступак “вјероватно довео до осуђујуће пресуде”⁸ да није наступила застара. Европски суд сматра да би дошло до повреде претпоставке невиности,

“[...]јачко кривица оптуженог није прије тога доказана у складу са законом и, посебно, ако није имао могућности да оствари своје право на одбрану, а пресуда која се на њега односи одражава мишљење да је крив. Ово се може

⁴ Члан 2.2 Устава Босне и Херцеговине, Општи оквирни споразум за мир у Босни и Херцеговини (парафиран у Дејтону 21. новембра 1995. година, а потписан у Паризу 14. децембра 1995. године), Анекс IV.

⁵ Предмет *Barbera, Messegue and Iabardo v. Spain*, пресуда Европског суда од 6. децембра 1988. године, став 77.

⁶ Као што је показано у одређеним предметима наведеним у овом извјештају, претпоставка невиности је уско везана за друга права осумњиченог односно оптуженог, као што је право на одбрану ћутањем и право на заштиту од самооптужења. Међутим, у сврху овог извјештаја, о овим правима се неће посебно елаборирати.

⁷ Члан 229 став 1 ЗКП-а БиХ гласи: “Уколико се оптужени не изјасни о кривњи, судија за претходно саслушање ће по службеној дужности унијети у записник да оптужени пориче кривњу.”

⁸ Предмет *Minelli v. Switzerland*, пресуда Европског суда од 25. марта 1983. године, став 37.

десети чак и ако нема никакве формалне изреке; довољно је да се наведе разлог у коме се наслућује да суд сматра оптуженог кривим.”⁹[аутор подвукао]

Европски суд сматра претпоставку невиности толико важном да је донио пресуду према којој ову претпоставку треба да поштују не само судије, **него и сви званичници**. У том погледу Суд констатује:

*“Суд подсјећа да ће претпоставка невиности (...) бити повријеђена ако изјава неког званичника о лицу које се терети за кривично дјело одражава мишљење да је то лице криво прије него што се његова кривица докаже у складу са законом. Довољно је да у одсуству било какве формалне изреке наведе разлог у коме се наслућује да тај званичник сматра оптуженог кривим. У овом погледу Суд наглашава важност у одабиру ријечи у изјавама званичника о неком лицу, прије него што том лицу буде суђено и његова кривица буде утврђена.”*¹⁰

У овом случају Европски суд је утврдио повреду претпоставке невиности у усменој изјави коју је дао директор Одјељења за кривичне истраге у Паризу током конференције за штампу, гдје је изјавио да је “...акција успјешно завршена и сва лица умјешана у овај предмет су ухапшена”. Утврђено је да је Француска, као тужена држава, била одговорна за повреду претпоставке невиности и наређено јој је да тужиоцу плати износ у еквиваленту вриједности од 600.000 КМ (1995. године), као накнаду за материјалну и нематеријалну штету коју му је проузроковала спорна изјава.

Европски суд у ствари сматра да је претпоставка невиности толико важна да је донио пресуду да ни полиција не може давати изјаве које подразумијевају да је неко крив за кривично дјело прије него што се његова кривица утврди у законом прописаном поступку. Међутим, радње које судија предузима посебно су значајне, јер, поред обавезе да прате поштовање принципа претпоставке невиности, такође имају обавезу да очувају спољни израз непристрасности. Да би сачували повјерење јавности у правичност судског поступка, судије морају да се суздржавају чак и од *онога што изгледа* као предрасуда према осумњиченом односно оптуженом.¹¹

Пракса судова у БиХ

Поступци за издавање казненог налога и преговарање о кривици уведени су у кривичноправни систем БиХ да би се задовољили захтјеви ефикасности и економичности поступка. Међутим, интенција примјене ових института није требало да води до непоштовања међународно успостављених гаранција за правичан кривични поступак. Због тога, судије у примјени ових института треба да настоје да успоставе

⁹ *Id.*

¹⁰ Предмет *Alenet De Ribemont v. Francuske*, пресуда Европског суда од 23. јануара 2005. године, став 35 и предмет *Daktaras v. Lithuania*, пресуда Европског суда од 10. октобра 2000. године, став 41. Такође погледати Опште коментаре о члану 14 Међународног пакта, 13/21, & 7; Комитет је нагласио да је обавеза свих јавних органа да се уздрже од прејудицирања исхода суђења.

¹¹ У предмету *Kyprianou v. Сyprus* (пресуда Европског суда од 15. децембра 2005. године, став 120) укратко је описана пракса Европског суда:

*“Суд сматра, на примјер, да правосудни органи треба да у потпуности користе своја судска овлашћења у судским предметима како би сачували спољни израз непристрасности [...] Дакле, када предсједник суда јавно користи изразе који одражавају већ формиран негативан став у вези са предметом и прије него што ће засједати суд који о њему треба да одлучује, његова изјава објективно оправдава бојазан оптуженог у постојање судијске непристрасности (погледати наведени предмет *Busceti v. Italy*, §68). Са друге стране, у другом предмету, у коме се судија упустио у јавно критиковање одбране и јавно изразио изненађење што се оптужени изјаснио да није крив, Суд је приступио ријешавању питања на основу теста субјективности (*Lavents v. Latvia*, no. 58442/00, §§118 и 119, 28. новембар 2002. године).”*

сложени баланс између захтјева ефикасности поступка и претпоставке невиности. Мисија ОЕБС-а је уочила поједине ситуације гдје би се могло закључити да судови у Босни и Херцеговини нису постигли овај свакако сложени баланс, те да су у овим случајевима знатно заостали за стандардима Европског суда наведеним у претходном тексту.¹² Начин рувођења рочиштима за изјашњење о кривици и за издавање казног налога примјер је који побуђује нарочиту забринутост.

Посматрачи Мисије ОЕБС-а су у неколико наврата примијетили да судије покушавају убједити оптужене да се изјасне кривима аргументом да је то у њиховом најбољем интересу, да ће се тиме предмет ажурније окончати, те да би оптужени могао бити блаже санкционисан, у поређењу са кривичноправном санкцијом која би му могла бити изречена у случају отварања главног претреса. У појединим изузетним примјерима посматрачи су забиљежили да судије разматрају доказе и износе став да је кривица оптуженог јасна, те због тога не постоји стварна могућност за изрицање ослобађајуће пресуде у случају отварања главног претреса. Уз помоћ овог вида притиска оптужени су били убјеђивани да се изјасне кривима. Дијелови извјештаја наведени у даљем тексту илуструју основне проблеме које су истакли посматрачи Мисије.

Прво, на основном суду у источном дијелу Босне и Херцеговине у току рочишта за издавање казног налога, предсједник вијећа је дао оптуженом савјет који може да буде протумачен као нетачан и вид притиска.

У току рочишта, судија је обавијестио оптуженог, који није имао браниоца, да ће изјасни ли се кривим, поступак одмах бити окончан, а да ће, изјасни ли се да није крив морати у наставку кривичног поступка да доказује своју невиност.

У овом примјеру, захваљујући непримјереном притиску овакве изјаве на оптуженог, уз наговјештај да ће терет доказивања бити пренесен са тужилаштва на одбрану, оптужени се изјаснио кривим. Изречено му је три мјесеца казне затвора, условно на годину дана.

У току другог рочишта за издавање казног налога пред општинским судом у сјеверозападном дијелу БиХ, судија је извршио утицај на оптуженог прије него што се овај изјаснио о кривици.

Иако рочиште због изостанка тужиоца у ствари није одржано, судија је обавијестио оптуженог, који није имао браниоца, о кривичноправним санкцијама које су предложене у налогу и поучио га о посљедицама уколико се не изјасни кривим. Судија је неколико пута поновио да оптужени треба добро да размисли прије него што се изјасни о кривици, јер тужилаштво посједује доказе на основу којих “не изгледа да ви заиста нисте криви”.

Због тога не изненађује да се оптужени – и даље без браниоца - два мјесеца касније, када је поново заказано рочиште за изрицање кривичноправне санкције, изјаснио да је крив и изречено му је три мјесеца казне затвора, условно на двије године дана.¹³

¹² Ово питање је већ дјелимично изнесено у извјештају Мисије ОЕБС-а у Босни и Херцеговини под називом „Преговарање о кривици у Босни и Херцеговини: Пракса пред судовима и поштовање међународних стандарда из области људских права”, објављеном у јануару 2006. године.

¹³ У већини случајева, када се ради о поступку за издавање казног налога, оптужени су били без правног заступника јер кривична дјела за која се терете не захтијевају обавезно постављање браниоца.

Забринутост побуђује ситуација описана у наредном примјеру у вези са рочиштем пред основним судом у сјеверном дијелу БиХ, гдје је судија оптуженог поучила и предложила му закључивање споразума о признању кривице са тужиоцем.

Оптужени је неколико пута јасно поновио да се не осјећа кривим и да не може да призна кривицу ако није починио предметно дјело. Упркос томе, судија га је неколико пута покушала убиједити да се другачије изјасни, објашњавајући му да је ово најлакши и најједноставнији начин да се оконча поступак те да ће му вјероватно бити изречена условна осуда. Судија је чак прочитао изјаву једног од свједока оптужбе, обавијестивши оптуженог да га на главном претресу суд може суочити и са другим свједоцима оптужбе. Судија је такође навела да би му могла бити изречена казна затвора уколико изабере главни претрес.

Из овог примјера је очигледно да је упорна интервенција судије била усмјерена према томе да оптуженог одговори од даљег оспоравања оптужби. Након дужег преговарања тужилац и оптужени су постигли споразум о изрицању казне затвора од пет мјесеци, условно на годину дана.

У другим примјерима ствара се утисак о постојању сарадње између судија и тужилаца да се обезбиједи пристанак оптуженог на закључење споразума о признању кривице. Примјер који слиједи забиљежен је на основном суду у сјеверном дијелу Босне и Херцеговине.

Након што се оптужени изјаснио да није крив, судија за претходни поступак је обавијестио оптуженог о могућности закључења споразума о признању кривице са тужиоцем. Судија му је рекао да му, ако потпише споразум о признавању кривице, може бити изречена блажа санкција. Како је оптужени рекао да неће измијенити своју изјаву, тужилац је такође покушала да га убиједи и савјетовала му да би за њега било боље да, узимајући у обзир постојеће доказе, приступи у њену канцеларију ради преговора о условима признања кривице.

Према ЗКП-у судија има обавезу да осумњиченог односно оптуженог упозна са законом прописаном могућношћу за закључење споразума о признању кривице и његовим посљедицама. Међутим, у закону није прецизно дефинисан прицесни моменат у поступку када судија треба осумњиченом односно оптуженом да да наведену поуку. У овом конкретном примјеру није јасно да ли су радње судије и тужиоца заиста биле усклађене у покушају да убиједи оптуженог да се изјасни кривим, или су судијине изјаве биле усмјерене да упозна оптуженог о могућим законским посљедицама. Независно од намјере, овај и слични примјери дају утисак ограничених могућности које оптужени има на располагању, те да изјашњење да није крив за одређено дјело не представља ништа друго до узалудан гест. У том смислу, да је судија ријешио да оптуженог поучи о његовим правима, укључујући и могућност закључења споразума о кривици на самом почетку рочишта и прије него што се оптужени изјаснио да није крив, избјегао би се негативан утисак о овој радњи судије.

Посматрачи Мисије ОЕБС-а такође су забиљежили да су поједине судије формулисале захтјев за изјашњење о кривици на пристрасан начин. У неким примјерима подстицање оптуженог да се изјасни кривим било је потпуно јасно и експлицитно, док је у другим постојао само наговјештај подстицања у ријечима судије. У примјеру забиљеженом у сјеверозападном дијелу БиХ, умјесто да тражи од оптуженог да се изјасни кривим, судија тог општинског суда је формулисао питање на начин који је недвосмислено био усмјерен на подстицање оптуженог да се изјасни кривим.

У току рочишта за изјашњење о кривици судија је у записник издиктирао сљедећу реченицу: “Признајем кривицу”, а затим упитао оптуженог: “Је ли тако?”. Бранилац – али не и оптужени, који је и даље ћутао – сложио се са том изјавом. Оптуженом је изречена казна затвора од шест мјесеци, условно на двије године.

Стиче се утисак да поједине судије користе принцип економичности поступка или неповољну финансијску ситуацију оптужених да надокнаде могуће трошкове по изрицању осуђујуће пресуде, како би оптужене одговорили од изјашњавања да нису криви. Могуће је да је дошло до непоштовања принципа претпоставке невиности у предмету пред општинским судом у сјеверном дијелу БиХ:

У току рочишта за издавање казног налога, након што се оптужени изјаснио да није крив, судија је детаљно објаснио све могуће негативне посљедице одржавања главног претреса, као што је накнада трошкова кривичног поступка и могућност изрицања строжије санкције од оне предложене у казном налогу. Након ових објашњења, оптужени је упитао судију да ли би предмет био окончан истог дана уколико би се он изјаснио кривим. Судија је одговорио потврдно. Затим је судија издиктирао у записник да се оптужени предомислио и да се изјаснио кривим. Истога дана изречена је и кривичноправна санкција (новчана казна од 600 КМ).

У наведеном примјеру није дошло до стварне промјене у изјашњавању оптуженог, који није имао браниоца. Судија је једноставно претпоставио да је оптужени промијенио свој исказ и изјаснио се кривим због питања оптуженог да ли ће његово изјашњење да је крив довести до експедитивнијег окончања поступка.

У свим наведеним примјерима двосмислене намјере судија – наводно управљене да се на најбољи начин искористе ограничена средства односно да се пружи “добар савјет” оптуженима – преплићу се са намјером да се подстакне изјашњење оптуженог да је крив у покушају да се предмет оконча што је прије могуће. Овакав “подстицајан” приступ је чешће присутан –мада не искључиво– у случајевима када се изриче новчана казна или условна осуда, могуће у увјерењу да неће доћи ни до каквих стварно или суштински негативних посљедица. Међутим, такав приступ је сасвим јасно у супротности са принципом претпоставке невиности, јер заправо преноси дио терета доказивања са оптужбе на одбрану.

У складу са установљеном праксом Европског суда, принцип претпоставке невиности захтијева да се сви учесници у кривичном поступку, а посебно судија, уздржавају од било каквог поступања или радњи које могу сугерисати или наговјештавати постојање унапријед формираног мишљења о кривици оптуженог.

При оцјени онога што може да утиче на оптуженог, судије треба озбиљно да размотре специфичне околности предмета, укључујући личност оптуженог. Ове околности могу да обухвате: да ли је оптужени имао браниоца; ниво образовања и старосну доб

осумњиченог односно оптуженог и околност да ли је осумњичени односно оптужени раније био субјекат у кривичном поступку. Тренутак када се оптужени изјашњава о кривици јесте стадијум поступка када је присутан највиши степен ризика да се на њега изврши непримјерен утицај, односно да се наведе да се изјасни кривим. Ако судија одаје утисак да вјерује да је оптужени крив, лице без браниоца и неуго у кривичним стварима може, као повољнију варијанту, доживјети могућност да се изјасни кривим и добије условну осуду или новчану казну радије него да изабере главни претрес и ризикује изрицање строжије санкције, без обзира да ли је заправо починило кривично дјело или не. Из наведених предмета јасно проистиче потреба да се инсистира на правичности поступка и претпоставци невиности као принципима за јачање повјерења у судске одлуке. Примјена законом прописаних гаранција и инсистирање на поштовању стандарда правичног кривичног поступка јесте апсолутни предуслов да кривичноправни систем може праведно да суди стварним починиоцима кривичних дјела.

У судском предмету недавно праћеном пред кантоналним судом у централном дијелу БиХ, лице је оптужено за кривично дјело преваре. Послије потврђивања оптужнице, оптужени је потписао споразум о признању кривице, који предлаже изрицање условне осуде од годину дана казне затвора, као и то да оптужени сноси имовинскоправни захтјев у износу од готово 400.000 КМ. Међутим на рочишту за разматрање споразума о кривици, оптужени је одлучио да повуче своју изјаву о признавању кривице и тако раскине споразум о признавању кривице. Након тога, суд је у записник евидентирао изјашњење “нисам крив” и заказао главни претрес. По завршетку главног претреса донесена је осуђујућа пресуда и оптужени је осуђен на девет мјесеци казне затвора. Судија је на рочишту за изрицање кривичноправне санкције укратко образложио пресуде и изјавио да, *“потписани споразум о признавању кривице представља само још једну потврду о постојању намјере оптуженог да почини кривично дјело у тренутку његовог почињања”*.

Образложење судије да се кривица оптуженог сматра утврђеном на основу раније датог изјашњења о кривици које је повучено, имплицира да осуђујућа пресуда није била заснована, барем дјеломично, на доказима изведеним током главног претреса у складу са законом. Описани поступак судије представља директно кршење стандарда Европског суда за људска права. Усмено образложење пресуде је у супротности са изричитим одредбама домаћег законодавства, које забрањују да се у таквим околностима изјашњење о кривици користи као законити доказ.¹⁴

Закључак

Наведени примјери указују на постојање проблема ширих размјера и забрињавајуће праксе. Непоштовање принципа претпоставке невиности јесте озбиљно јер може да проузрокује штетне посљедице по остварење права на правичан кривични поступак. Остварење овог принципа не само да је неопходан и неизбежан услов за гарантовање права на правичан кривични поступак, него је и основно средство којим се постиже повјерење у принципе владавине права.

Поступање судија и тужилаца срачунато на подстицање осумњичених односно оптужених да се изјасне кривима како би се предмети ажурније и једноставније окончали треба избјегавати, јер се тиме подрива повјерење осумњиченог или

¹⁴ Члан 231 став 6 ЗКП-а БиХ гласи: “Признање дато пред судијом за претходни поступак, судијом за претходно саслушање, судијом, односно вијећем не може се користити као доказ у кривичном поступку.”

оптуженог у правичан кривични поступак, као и могућност да оптужени буде ослобођен од оптужбе. Због тога сви учесници у кривичном поступку треба да предузму све мјере предострожности како би избјегли било какве назнаке које одају мишљење или утиске о кривизи оптуженог прије него што буде донесена правоснажна пресуда. Судија и тужилац морају да посвете нарочиту пажњу приликом одабира ријечи када се обраћају или које упућују осумњиченом или оптуженом. То је посебно важно у најделикатнијем стадијуму поступка, када се од оптуженог тражи да се изјасни о кривизи.

Препоруке

- Судије увијек треба да се уздржавају од предузимања радњи или давања изјава које имплицирају кривицу осумњиченог или оптуженог.
- У току поступака за изјашњење о кривизи или за издавање казног налога, судије треба да посвете дужну пажњу када осумњиченог или оптуженог поучавају о могућности да се изјасни кривим и правним посљедицама истог. Судије такође треба да воде рачуна да када усмено захтијевају од оптуженог да се изјасни о кривизи, избјегну сваку формулацију којом би могли да подстакну позитивно изјашњење оптуженог о кривизи. Поступке као што су изјаве о пријетњи строжијом санкцијом ако се предмет упути на главни претрес такође треба избјегавати.
- Центри за едукацију судија и тужилаца треба да развијају стандардизоване едукативне материјале о поступцима за изјашњење о кривизи и за издавање казног налога, који изричито одражавају принцип претпоставке невиности без вршења притиска на изјашњавање оптуженог. Центри такође треба да испитају могућност о развијању модула који би садржавао међународне стандарде из области заштите људских права у кривичном поступку са посебним нагласком на принцип претпоставке невиности.
- Високи судски и тужилачки савјет треба да истражи и преиспита наводе о непоштовању претпоставке невиности од стране судија, те омогући да се одредбе о поштовању међународних норми из области заштите људских права прописане Етичким кодексима за судије и тужиоце правилно примјењују.

